

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Юридична колізія. *Вікіпедія — вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Юридична_колізія (дата звернення: 01.09.2025).
2. Подковенко Т. О., Мельничук А. С. Прогалини у законодавстві та способи їх подолання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2019. Вип. 55. С. 80-83. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/995075e7-4f8e-4b26-9d84-4c1d4b10e703/content> (дата звернення: 01.09.2025).
3. Колізії між засадами та правовими нормами в законодавстві про працю. *Віче*. 2009. № 18. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/1644/> (дата звернення: 01.09.2025).
4. Лукаш С. С. Проблеми й прогалини в трудовому законодавстві України. *Право*. Випуск 53. 2018. С. 148-151. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca6bb305-7f48-4803-b1d5-9b0bb47d4970/content> (дата звернення: 01.09.2025).
5. Верховний Суд: вирішення правової колізії між нормою Конституції та постановою Кабміну на користь Основного Закону не порушує прав Уряду. *ЮРЛІГА*. 2024. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/225918_verkhovniy-sud-virshennya-pravovo-kolz-mzh-normoyu-konstituts-ta-postanovoyu-kabmnu-na-korist-osnovnogo-zakonu-ne-porushu-prav-uryadu (дата звернення: 01.09.2025).

УДК: 349.3:314.15-054.73(477)

DOI: 10.32751/2617-5967-2025-02-20

Поліщук М.М.

магістр права

ORCID: 0009-0005-0977-8526

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття присвячена комплексному аналізу проблем соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб в Україні в умовах воєнного стану. Досліджено правові основи соціального захисту ВПО, проаналізовано основні нормативно-правові акти, що регулюють цю сферу, та виявлено ключові проблеми їх практичної реалізації. Особливу увагу приділено аналізу змін у законодавстві, спричинених повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України. Запропоновано шляхи вдосконалення системи соціального забезпечення ВПО та підвищення ефективності державної політики у цій сфері.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, соціальне забезпечення, воєнний стан, допомога на проживання, правовий статус ВПО, соціальний захист.

The article is devoted to a comprehensive analysis of the problems of social security of internally displaced persons in Ukraine under martial law. The legal foundations of social protection of IDPs are studied, the main regulatory legal acts regulating this area are analyzed,

and key problems of their practical implementation are identified. Particular attention is paid to the analysis of changes in legislation caused by the full-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. Ways of improving the social security system of IDPs and increasing the effectiveness of state policy in this area are proposed.

Keywords: *internally displaced persons, social security, martial law, housing assistance, legal status of IDPs, social protection.*

Актуальність теми дослідження. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, спричинила найбільшу гуманітарну кризу в Європі з часів Другої світової війни. За даними Міністерства соціальної політики України, станом на кінець 2024 року статус внутрішньо переміщеної особи мають понад 6 мільйонів громадян України [1]. Ця безпрецедентна кількість ВПО створила серйозні виклики для системи соціального забезпечення держави, яка була змушена адаптуватися до нових реалій воєнного стану.

Проблема соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб набула особливої гостроти в умовах воєнного стану, коли традиційні механізми соціального захисту виявилися недостатніми для забезпечення базових потреб мільйонів громадян, які змушені були залишити свої домівки. Ми переконані, що ефективність системи соціального забезпечення ВПО безпосередньо впливає на соціальну стабільність суспільства та здатність держави протистояти зовнішній агресії.

Конституція України у статті 46 гарантує громадянам право на соціальний захист, що включає право на забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [2]. Однак реалізація цих конституційних гарантій для ВПО в умовах воєнного стану стикається з численними правовими, організаційними та фінансовими перешкодами.

Дослідження проблем соціального забезпечення ВПО під час воєнного стану є надзвичайно актуальним з огляду на необхідність удосконалення правового регулювання цієї сфери, підвищення ефективності державної політики соціального захисту та забезпечення гідних умов життя для мільйонів українців, які постраждали від війни.

Метою цього дослідження є комплексний аналіз проблем соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб в Україні під час воєнного стану та розробка пропозицій щодо вдосконалення системи їх соціального захисту.

Для досягнення поставленої мети ми визначили такі завдання: проаналізувати правові основи соціального забезпечення ВПО в Україні; дослідити зміни в законодавстві, спричинені введенням воєнного стану; виявити основні проблеми практичної реалізації соціального забезпечення ВПО; оцінити ефективність чинних механізмів соціальної підтримки ВПО; запропонувати шляхи вдосконалення системи соціального забезпечення ВПО в умовах воєнного стану.

Стан наукової розробки проблеми. Питання соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб привертає увагу багатьох українських дослідників, особливо після 2014 року, коли внаслідок окупації Криму та початку збройного конфлікту на Донбасі в Україні вперше з'явилася значна кількість ВПО.

Серед сучасних наукових досліджень особливу увагу заслуговує робота Селіхова Д.А. "Правові основи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб" (2024), в якій

автор здійснює комплексний аналіз системи соціального захисту ВПО в Україні, акцентуючи увагу на національному законодавстві та міжнародних правових актах [3]. Дослідник розглядає основні соціальні програми та послуги, що надаються ВПО, аналізує проблеми, з якими стикаються ВПО при отриманні послуг, та приділяє особливу увагу ролі місцевого самоврядування у забезпеченні соціального захисту ВПО.

Важливий внесок у дослідження цієї проблематики зробили також інші науковці, які аналізували різні аспекти соціального захисту ВПО, включаючи питання матеріального забезпечення, працевлаштування, житлових проблем та доступу до соціальних послуг. Однак більшість існуючих досліджень були проведені до початку повномасштабної війни, що обумовлює необхідність нового наукового осмислення проблем соціального забезпечення ВПО в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Правові основи соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб в Україні ґрунтуються на конституційних принципах соціальної держави та гарантіях прав людини. Конституція України у статті 1 проголошує Україну суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, що створює конституційну основу для формування системи соціального захисту всіх категорій громадян, включаючи ВПО [2].

Ми вважаємо, що особливе значення для правового регулювання соціального забезпечення ВПО має стаття 46 Конституції України, яка гарантує громадянам право на соціальний захист. Це право включає право на забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Внутрішнє переміщення внаслідок збройної агресії безумовно належить до "інших випадків", що потребують соціального захисту з боку держави.

Стаття 48 Конституції України встановлює право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло. Для ВПО, які втратили житло та майно внаслідок війни, реалізація цього конституційного права набуває особливої актуальності та потребує активних дій з боку держави.

На нашу думку, конституційні засади соціального захисту ВПО також впливають зі статті 3 Конституції України, яка проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Це положення зобов'язує державу забезпечувати гідні умови життя для ВПО, які постраждали від збройної агресії.

Основним спеціальним законом, що регулює права та соціальне забезпечення ВПО в Україні, є Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII [4]. Цей закон був прийнятий у відповідь на появу перших ВПО внаслідок окупації Криму та початку збройного конфлікту на Донбасі.

Стаття 1 Закону визначає внутрішньо переміщену особу як громадянина України, іноземця або особу без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Ми переконані, що особливе значення має стаття 2 Закону, яка встановлює принципи державної політики у сфері забезпечення прав і свобод ВПО. До цих принципів належать:

верховенство права та повага до прав і свобод людини; гуманізм та соціальна справедливість; законність; рівність перед законом; недискримінація; дотримання міжнародних стандартів прав людини; забезпечення гендерної рівності; врахування особливих потреб дітей, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю та інших вразливих категорій ВПО.

Стаття 3 Закону закріплює основні права ВПО, серед яких особливе місце займають соціальні права: право на соціальний захист, включаючи соціальне забезпечення; право на отримання безоплатної правової допомоги; право на охорону здоров'я; право на освіту; право на працю. Ці права створюють правову основу для формування системи соціального забезпечення ВПО.

Стаття 4 Закону встановлює гарантії дотримання прав ВПО, зокрема заборону примусового повернення ВПО до покинутого місця проживання до припинення причин, що спричинили переміщення. Ця гарантія має принципове значення для забезпечення безпеки ВПО та їх права на вільний вибір місця проживання.

Важливим елементом правового регулювання є стаття 5 Закону, яка встановлює порядок взяття ВПО на облік. Згідно з цією статтею, ВПО підлягає взяттю на облік у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Взяття на облік є необхідною умовою для отримання соціальної допомоги та інших форм соціального забезпечення.

Практична реалізація положень Закону України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб"[4] здійснюється через систему підзаконних нормативних актів, серед яких ключове місце займають постанови Кабінету Міністрів України.

Постанова КМУ № 509 від 1 жовтня 2014 року "Про облік внутрішньо переміщених осіб" затвердила Порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи [5]. Цей документ регулює механізм видачі довідки, яка є документом, що підтверджує факт внутрішнього переміщення і взяття на облік ВПО. Довідка є необхідною для отримання соціальної допомоги та інших форм соціального забезпечення.

Ми вважаємо, що особливе значення має Постанова КМУ № 332 від 20 березня 2022 року "Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам", яка затвердила Порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам [6]. Цей документ був прийнятий у відповідь на різке збільшення кількості ВПО після початку повномасштабної війни та встановлює механізм надання щомісячної грошової допомоги ВПО.

Згідно з Порядком, допомога призначається для забезпечення соціальної підтримки ВПО із числа незахищених верств населення та стимулювання до працевлаштування ВПО працездатного віку. Розміри допомоги становлять: для осіб з інвалідністю та дітей – 3000 гривень; для інших осіб – 2000 гривень. Допомога призначається на кожного члена сім'ї (отримувача) та виплачується щомісяця протягом шести місяців.

На нашу думку, важливим елементом правового регулювання є також роз'яснення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо соціального захисту ВПО після введення воєнного стану [7]. У цьому документі роз'яснюються права ВПО на отримання соціальних послуг, медичної допомоги, освітніх послуг та інших форм соціального забезпечення в умовах воєнного стану.

Система підзаконних актів також включає накази міністерств та відомств, які деталізують процедури надання конкретних видів соціальної допомоги ВПО. Зокрема, Міністерство соціальної політики України видало ряд наказів, що регулюють порядок

призначення та виплати допомоги на проживання, порядок надання соціальних послуг ВПО, механізми взаємодії між різними органами влади у сфері соціального забезпечення ВПО.

Ми переконані, що розгалужена система підзаконних актів, з одного боку, забезпечує детальне регулювання всіх аспектів соціального забезпечення ВПО, але з іншого боку, створює певні складнощі для ВПО у розумінні своїх прав та процедур їх реалізації. Це актуалізує необхідність систематизації та спрощення нормативно-правової бази у сфері соціального забезпечення ВПО.

Одним із найгостріших питань соціального забезпечення ВПО в умовах воєнного стану є недостатність розмірів матеріальної допомоги для забезпечення гідного рівня життя. Згідно з чинним Порядком надання допомоги на проживання ВПО, розміри щомісячної допомоги становлять 2000 гривень для дорослих осіб та 3000 гривень для дітей та осіб з інвалідністю [6]. Ми вважаємо, що ці суми є критично недостатніми для покриття базових потреб ВПО в умовах високої інфляції та зростання цін на товари першої необхідності.

Для порівняння, прожитковий мінімум для працездатних осіб станом на 2024 рік становить 2920 гривень, для дітей віком до 6 років – 2563 гривні, для дітей віком від 6 до 18 років – 3196 гривень, для осіб, які втратили працездатність – 2274 гривні [8]. Таким чином, розмір допомоги для дорослих ВПО (2000 гривень) є меншим за прожитковий мінімум для працездатних осіб на 920 гривень, що становить 31,5% дефіциту.

На нашу думку, особливо проблематичною є ситуація з ВПО, які не мають можливості працювати через вік, стан здоров'я або інші об'єктивні обставини. Для таких осіб допомога на проживання часто є єдиним джерелом доходу, що робить їх особливо вразливими до економічних труднощів.

Серйозною проблемою є також обмеження терміну виплати допомоги шістьма місяцями. Згідно з чинним Порядком, допомога призначається на шість місяців на сім'ю, яка вперше звернулася за призначенням допомоги [6]. Хоча постановою КМУ № 709 від 11 липня 2023 року було передбачено автоматичне продовження виплати допомоги на один шестимісячний період для певних категорій ВПО [9], це не вирішує проблему кардинально, оскільки багато ВПО потребують тривалої підтримки.

Ми переконані, що шестимісячний термін виплати допомоги не відповідає реальним потребам ВПО, особливо тих, які переміщуються з територій активних бойових дій або тимчасово окупованих територій. Повернення до попереднього місця проживання для таких осіб може бути неможливим протягом тривалого часу, що робить їх залежними від державної підтримки на невизначений період.

Житлове забезпечення ВПО залишається однією з найгостріших проблем соціального захисту цієї категорії населення. Більшість ВПО втратили житло внаслідок бойових дій або тимчасової окупації, що робить їх залежними від державної підтримки у вирішенні житлових питань.

Чинне законодавство передбачає право ВПО на тимчасове житло, однак механізми реалізації цього права є недосконалими. Стаття 3 Закону України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" гарантує ВПО право на житло, включаючи право на отримання тимчасового житла [4]. Однак на практиці забезпечення ВПО житлом здійснюється переважно за рахунок місцевих бюджетів та благодійної допомоги, що не може повністю задовольнити потреби мільйонів переселенців.

Ми вважаємо, що проблема житлового забезпечення ВПО ускладнюється відсутністю достатнього фонду соціального житла в більшості регіонів України. Місцеві органи влади часто не мають можливості забезпечити всіх ВПО тимчасовим житлом, що змушує їх шукати приватне житло за власний кошт або покладатися на допомогу родичів та волонтерів.

На нашу думку, особливо складною є ситуація з ВПО, які мають особливі потреби – особи з інвалідністю, багатодітні сім'ї, одинокі літні люди. Для таких категорій ВПО пошук відповідного житла є ще більш проблематичним, оскільки потрібно враховувати специфічні вимоги до житлових умов.

Забезпечення доступу ВПО до медичних та освітніх послуг є важливим компонентом їх соціального захисту, однак на практиці ВПО стикаються з численними перешкодами при отриманні цих послуг.

У сфері медичного обслуговування основною проблемою є складність переведення медичних карток та історій хвороб з попереднього місця проживання, особливо якщо воно знаходиться на тимчасово окупованій території або в зоні активних бойових дій. Це призводить до втрати інформації про стан здоров'я ВПО, що ускладнює надання якісної медичної допомоги.

Проблемою є також недостатня інформованість медичних працівників про особливості надання медичної допомоги ВПО та їх права на безоплатне медичне обслуговування. Це іноді призводить до відмов у наданні медичної допомоги або вимог оплати за послуги, які мають надаватися безоплатно.

У сфері освіти основною проблемою є забезпечення доступу дітей ВПО до якісної освіти в нових місцях проживання. Хоча законодавство гарантує дітям ВПО право на освіту нарівні з іншими дітьми, на практиці вони часто стикаються з проблемами зарахування до навчальних закладів, особливо у випадках, коли документи про попередню освіту втрачені або недоступні.

Тому, серйозною проблемою є також психологічна адаптація дітей ВПО до нових умов навчання, що потребує спеціальної підтримки з боку педагогічних працівників та психологів. Однак не всі навчальні заклади мають достатні ресурси для надання такої підтримки.

Працевлаштування ВПО є ключовим фактором їх соціальної інтеграції та зменшення залежності від державної допомоги. Однак ВПО стикаються з численними перешкодами при пошуку роботи в нових місцях проживання.

Основною проблемою є невідповідність професійних навичок ВПО потребам ринку праці в регіонах їх нового проживання. Багато ВПО працювали в галузях, які були розвинені в їх попередніх регіонах проживання, але можуть бути менш затребуваними в нових місцях. Це особливо актуально для ВПО з промислових регіонів Донбасу, які переміщуються до аграрних або сервісних регіонів.

Проблемою є також відсутність ефективної системи професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації для ВПО. Хоча чинне законодавство передбачає право ВПО на професійну підготовку, на практиці програми перепідготовки є обмеженими та не завжди відповідають реальним потребам ринку праці. Серйозною перешкодою для працевлаштування ВПО є також психологічні фактори, пов'язані з травматичним досвідом переміщення та втратою звичного способу життя. Багато ВПО потребують психологічної підтримки для подолання стресу та адаптації до нових умов, що впливає на їх здатність до

активного пошуку роботи та ефективної трудової діяльності.

Висновки. Проведене дослідження проблем соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб під час воєнного стану дозволяє зробити ряд важливих висновків щодо стану правового регулювання цієї сфери та перспектив її розвитку.

По-перше, ми встановили, що правова база соціального забезпечення ВПО в Україні має достатньо розвинену структуру, яка включає конституційні гарантії, спеціальне законодавство та систему підзаконних актів. Основу правового регулювання становить Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб", який закріплює основні права ВПО та принципи державної політики у цій сфері. Однак аналіз практики застосування цього законодавства свідчить про наявність значних прогалин та недоліків, які перешкоджають ефективній реалізації соціальних прав ВПО.

По-друге, ми виявили, що основними проблемами соціального забезпечення ВПО в умовах воєнного стану є: недостатність розмірів матеріальної допомоги для забезпечення гідного рівня життя; обмеженість термінів надання соціальної підтримки; бюрократичні перешкоди та процедурні складнощі при отриманні статусу ВПО та соціальних послуг; проблеми житлового забезпечення; обмежений доступ до медичних та освітніх послуг; труднощі з працевлаштуванням та професійною реабілітацією.

На нашу думку, особливо гострою є проблема невідповідності розмірів допомоги на проживання ВПО (2000-3000 гривень) прожитковому мінімуму та реальним потребам у забезпеченні базових життєвих потреб. Це створює ситуацію, коли ВПО не можуть забезпечити собі гідний рівень життя виключно за рахунок державної допомоги, що суперечить конституційним гарантіям соціального захисту.

По-третє, ми переконані, що вдосконалення системи соціального забезпечення ВПО потребує комплексного підходу, який включає законодавчі зміни, удосконалення механізмів фінансування, посилення ролі місцевого самоврядування та громадських організацій, активізацію міжнародної співпраці. Ключовими напрямками реформування мають стати: підвищення розмірів соціальної допомоги до рівня прожиткового мінімуму; продовження термінів надання допомоги для ВПО, які не можуть повернутися до попереднього місця проживання; спрощення процедур отримання статусу ВПО та соціальних послуг; створення комплексних центрів соціальної підтримки ВПО; розвиток програм професійної перепідготовки та працевлаштування.

По-четверте, ми вважаємо, що ефективне вирішення проблем соціального забезпечення ВПО неможливе без стабільного та достатнього фінансування. Необхідно створити спеціальний фонд соціальної підтримки ВПО, який би акумулював кошти з різних джерел та забезпечував стабільність фінансування довгострокових програм соціальної інтеграції ВПО. Важливим є також активне залучення міжнародної технічної та фінансової допомоги для підтримки ВПО.

По-п'яте, наше дослідження показало, що значну роль у соціальному забезпеченні ВПО відіграють органи місцевого самоврядування та громадські організації, які часто є більш гнучкими та оперативними у наданні допомоги порівняно з центральними органами влади. Необхідно посилити їх роль та забезпечити необхідними ресурсами для ефективного виконання функцій соціального захисту ВПО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Міністерство соціальної політики України. Статистична інформація щодо внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 15.07.2025).
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.07.2025).
3. Селіхов Д. А. Правові основи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Випуск 81. С. 85-90. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/16.pdf> (дата звернення: 15.07.2025).
4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 1. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1706-18> (дата звернення: 15.07.2025).
5. Про облік внутрішньо переміщених осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509. Офіційний вісник України. 2014. № 81. Ст. 2296. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/509-2014-%D0%BF> (дата звернення: 15.07.2025).
6. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332. Офіційний вісник України. 2022. № 25. Ст. 947. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/332-2022-%D0%BF> (дата звернення: 15.07.2025).
7. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Роз'яснення щодо соціального захисту внутрішньо переміщених осіб після введення воєнного стану. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/rozjasnennya-shhodo-socialnogo-zahistu-vnutrishno-peremishhenix-osib-pislya-vvedennya-voeynogo-stanu (дата звернення: 15.07.2025).
8. Про прожитковий мінімум : Закон України від 15 липня 1999 р. № 966-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 38. Ст. 348. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/966-14> (дата звернення: 15.07.2025).
9. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332 : постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2023 р. № 709. Офіційний вісник України. 2023. № 56. Ст. 3089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/709-2023-%D0%BF> (дата звернення: 15.07.2025).